

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Συντονιστές : Βενετία Καντσά – Παναγιώτης Πανόπουλος

Διδάσκοντες

Βενετία Καντσά Κοιν. Ανθρωπολόγος Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου Καραντώνη 11 Τηλ.:2251036335 vkantsa@sa.aegean.gr	Παναγιώτης Πανόπουλος Κοιν. Ανθρωπολόγος Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου Κτίριο πρώην ΟΑΕΔ Τηλ.:2251036322 p.panopou@sa.aegean.gr	Μαρία Σταματογιαννοπούλου Ιστορικός Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου Καραντώνη 11 Τηλ.:2251036310 m.stamatoyiano@sa.aegean.gr	Χάρης Εξερτζόγλου Ιστορικός Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας Πανεπιστήμιο Αιγαίου Κτίριο πρώην ΑΤΕ Τηλ.:2251036304 harexe@sa.aegean.gr
--	--	--	--

Χρονοδιάγραμμα

Βενετία Καντσά	Παναγιώτης Πανόπουλος	Μαρία Σταματογιαννοπούλου	Χάρης Εξερτζόγλου
7/10/04, 8/10/04, 22/10/04	12/11/04, 19/11/04, 26/11/04	3/12/04, 10/12/04, 15/12/04	12/1/05, 13/1/05, 19/1/05

Το μάθημα

Το μάθημα αναφέρεται σε μεθοδολογικές έννοιες και εργαλεία της ανθρωπολογίας και της ιστορίας, οι οποίες εξετάζονται κυρίως μέσα από την οπτική του φύλου. Στις ενότητες του μαθήματος συζητούνται τόσο γενικότερα μεθοδολογικά θέματα γύρω από τη συλλογή και την ανάλυση ερευνητικών δεδομένων μέσω των μεθόδων της συμμετοχικής παρατήρησης, της συνέντευξης και της προσέγγισης των αρχαιακών πηγών, όσο και μεθοδολογικά ζητήματα που τίθενται από την οπτική του φύλου, όπως η φεμινιστικές επιδράσεις του φεμινισμού στην εθνογραφική έρευνα και οι μέθοδοι προσέγγισης των πηγών για μια ιστορία των φύλων.

Η δομή του μαθήματος

Το μάθημα αποτελείται από δώδεκα διαλέξεις χωρισμένες σε τέσσερις ενότητες, οι οποίες προσφέρονται από ισάριθμους διδάσκοντες, δύο ανθρωπολόγους και δύο ιστορικούς. Οι δύο πρώτες συναντήσεις σε κάθε ενότητα αφιερώνονται στη διερεύνηση θεωρητικών ζητημάτων ενώ η τρίτη είναι αφιερωμένη στην εκπόνηση μια μικρής πρακτικής άσκησης από πλευράς των φοιτητών/τητριών.

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση των φοιτητών/τητριών στηρίζεται στον συμψηφισμό της προφορικής και γραπτής βαθμολογίας τους. Η προφορική βαθμολογία η οποία ισοδυναμεί με το 30% της τελικής βαθμολογίας διαμορφώνεται από τον μέσο όρο των βαθμών που θα δώσει ο κάθε διδάσκοντας. Στηρίζεται δε στην προφορική συμμετοχή των φοιτητών/τητριών κατά τη διάρκεια του μαθήματος και στη βαθμολογία των πρακτικών ασκήσεων που είναι υποχρεωμένοι/ένες να εκπονήσουν κατά τη διάρκεια του εξαμήνου. Οι ασκήσεις αυτές πρέπει να έχουν κατατεθεί και βαθμολογηθεί πριν το τέλος του χειμερινού εξαμήνου, δηλαδή τις 14 Ιανουαρίου.

Η γραπτή βαθμολογία ισοδυναμεί με το 70% της τελικής και διαμορφώνεται στη βάση μιας γραπτής εργασίας εξαμήνου την οποία θα εκπονήσουν οι φοιτητές/τήτριες ύστερα από συνεννόηση με έναν από τους διδάσκοντες του μαθήματος. Ημερομηνία παράδοσης των γραπτών εργασιών έχει οριστεί το τέλος της εξεταστικής περιόδου του χειμερινού εξαμήνου, δηλαδή στις 11 Φεβρουαρίου.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΛΕΞΕΩΝ

Ενότητα Πρώτη: «Η φεμινιστική οπτική ως μεθοδολογική προσέγγιση»

(Διδάσκουσα: Βενετία Καντσά)

Συνάντηση: 1^η: «Υπάρχει μια φεμινιστική εθνογραφία;»

Στόχος της πρώτης διάλεξης είναι η παρουσίαση της διάκρισης αλλά και της σχέσης ανάμεσα στις έννοιες της μεθόδου, της μεθοδολογίας και της επιστημολογίας και η παρουσίαση της φεμινιστικής μεθοδολογίας όχι ως μια ξεχωριστή μέθοδο, που χρησιμοποιεί διακριτά μεθοδολογικά εργαλεία, αλλά ως ένας ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο τίθενται τα ερωτήματα, μια ξεχωριστή οπτική γωνία θέασης των ερευνητικών ζητημάτων. Θα συζητηθεί επίσης η σχέση φεμινισμού και ανθρωπολογίας, ένα θέμα το οποίο απασχόλησε πολύ τις φεμινίστριες ανθρωπολόγους. Ενώ ορισμένες φεμινίστριες ανθρωπολόγοι διατύπωσαν επιφυλάξεις για τη δυνατότητα συνύπαρξης του φεμινισμού με την ανθρωπολογία, κάποιες άλλες τόνισαν ότι η υιοθέτηση μιας φεμινιστικής μεθοδολογίας στην ανθρωπολογία δεν περιορίζεται στην εθνογραφική ενασχόληση με τις γυναίκες αλλά αντίθετα αφορά την κριτική και τον επαναπροσδιορισμό της ίδιας της ανθρωπολογικής θεωρίας.

Κείμενα προετοιμασίας:

Διαβάστε παρακαλώ προσεκτικά τα κείμενα της Harding (1987) και της Moore (1988). Τα υπόλοιπα κείμενα προσφέρονται για προαιρετική ανάγνωση.

Βιβλιογραφία

- ▶Harding, Sandra. 1987. "Is There a Feminist Method?" & "Conclusion: Epistemological Questions". Στο *Feminism & Methodology*, ed. Sandra Harding, p.p. 1-14, 181-190. Indiana University Press: Bloomington and Indianapolis.
- ▶Moore, Henrietta. 1988. *Feminism and Anthropology*. Ch. 1 "Feminism and Anthropology: The Story of a Relationship", p.p. 1-11 και ch.6 "Feminist Anthropology: What Difference Does It Make?". Polity Press: Cambridge.
- Alcoff, Linda and Elizabeth Potter. 1993. "Introduction: When Feminisms Intersect Epistemology". Στο *Feminist Epistemologies*, eds. Linda Alcoff and Elizabeth Potter p.p. 1-14. Routledge: London & New York.
- Bell, Diane. 1993. "Introduction 1. The Context". In *Gendered Fields. Women, Men and Ethnography*, eds. Diane Bell and Pat Caplan, p.p. 1-18. Routledge: London and New York.
- Di Leonardo, Micaela. 1991. "Introduction: Gender, Culture and Political Economy. Feminist Anthropology in Historical Perspective". Στο *Gender at the Crossroads of Knowledge: Feminist Anthropology in the Postmodern Era*, ed. Micaela de Leonardo, p.p. 1-48. University of California Press: Berkeley-Los Angeles – Oxford.
- Duran, Jane.1991. *Toward a Feminist Epistemology*. [ch. 3 "The Feminist Theories", .p.p 73-102, ch.4 "Toward a Feminist Epistemology", p.p.103-131, ch.5 "The Gynocentric Model Criticized", p.p.133-157, ch.6 "French Feminist Viewpoints", p.p.161-181, ch.7 "The Gynocentric Model Expanded", p.p. 183-209]. Rowman & Littlefield Publishers, Inc
- Flax, Jane. 1987. "Postmodernism and Gender Relations in Feminist Theory". *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 12(4): 621-643.
- Haraway, Donna. 1988. (reprinted 1991). "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective". Στο *Simians, Cyborgs, and Women. The Reinvention of Nature*, p.p. 183-201. Free Association Books: London.
- Harding, Sandra. 1993. "Rethinking Standpoint Epistemology: What Is "Strong Objectivity?" ". Στο *Feminist Epistemologies*, eds. Linda Alcoff and Elizabeth Potter p.p. 49-82. Routledge: London & New York.
- Mascia-Lees, Frances E., Sharpe, Patricia and Cohen, Colleen Ballerino (1989). "The postmodern turn in anthropology: cautions from a feminist perspective". Στο *Signs* 15(1): 7-33.
- Strathern, Marilyn. 1987. "An Awkward Relationship. The Case of Feminism and Anthropology". Στο *Signs* 12: 2, p.p.276-292.
- Wolf, Margery. 1992. *A Thrice Told Tale. Feminism, Postmodernism & Ethnographic Responsibility*. Stanford University Press: Stanford, California.
- Παπαταξιάρχης, Ευθύμιος. 1997. Το φύλο στην ανθρωπολογία (και την ιστοριογραφία): ορισμένες γνωστικές και μεθοδολογικές προτάσεις

Συνάντηση 2^η: Ο αναστοχασμός ως μεθοδολογικό εργαλείο της φεμινιστικής έρευνας

Στα πλαίσια της δεύτερης συνάντησης εξετάζονται η θεωρία και η πρακτική της φεμινιστικής έρευνας κυρίως μέσα από τη μέθοδο της συνέντευξης και δίνεται έμφαση στον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται οι 'άλλοι' καθώς και στη σχέση ανάμεσα στον/η ερευνητή/ήτρια και τα υποκείμενα της έρευνας.

Κείμενα προετοιμασίας:

Τα υποχρεωτικά κείμενα σημειώνονται με βελάκι. Από το κείμενο της Ιγγλέση κοιτάξε κυρίως τις σ.σ. 15-23 και 48-86. Επίσης, διαβάστε προσεκτικά και συγκρίνετε τα δύο κείμενα της Βλαχούτσικου (το κείμενο του 1997 και εκείνο του 2001) που αναφέρονται στον αναστοχασμό ως μεθοδολογικό εργαλείο. Πώς χρησιμοποιείται ο αναστοχασμός στα δύο κείμενα, που οδηγεί αυτό την ερευνητική διαδικασία, ποιες επιστημολογικές παραδοχές διακρίνουμε πίσω από τα κείμενα είναι ορισμένα από τα θέματα που θα συζητηθούν.

Βιβλιογραφία

- ▶ Ιγγλέση., Χρυσή. 2001. «Μέθοδοι και Υποκειμενικότητες». Στο *Ο Αναστοχασμός στη Φεμινιστική Έρευνα. Σκιαγράφηση μιας Αμφίθυμης Σχέσης*, σ.σ. 15-98. Εκδ. Οδυσσέας: Αθήνα.
- ▶ Βλαχούτσικου, Χριστίνα. 1997. «Διαφορά και συνάφεια: Σκηνογράφοι και συγγραφείς της ερευνητικής συνομιλίας (εμπειρίες από τη διερεύνηση της γυναικείας ταυτότητας σε ένα χωριό της Βοιωτίας)». Στο *Ταυτότητες. Ψυχοκοινωνική συγκρότηση*, επιμ. Κλήμης Ναυριδής και Νικόλας Χρηστάκης, σ.σ. 67-90. Εκδ. Καστανιώτη: Αθήνα.
- ▶ Βλαχούτσικου, Χριστίνα. 2001. « «Εγώ αυτό το λέω κοροϊδία». Γυναίκες σε διαδρομές απομυθοποίησης». Στο *Ο Αναστοχασμός στη Φεμινιστική Έρευνα. Σκιαγράφηση μιας Αμφίθυμης Σχέσης*, επιμ. Χρυσή Ιγγλέση, σ.σ. 195-260. Εκδ. Οδυσσέας: Αθήνα.
- Plummer, Ken. 2000. «Περί της ποικιλομορφίας των τεκμηρίων ζωής» (κεφάλαιο 2), «Η έρευνα ιστοριών ζωής» (κεφάλαιο πέμπτο). *Τεκμήρια Ζωής. Εισαγωγή στα Προβλήματα και τη Βιβλιογραφία μιας Ανθρωπιστικής Μεθόδου*. Εκδ. Gutenberg: Αθήνα, σ.σ. 35-77, 149-206.
- Γκέφου-Μαδιανού, Δήμητρα. 1998. «Αναστοχασμός, Ετερότητα και Ανθρωπολογία Οίκου: Διλήμματα και Αντιπαραθέσεις». Στο *Ανθρωπολογική Θεωρία και Εθνογραφία*, επιμ. Δήμητρα Γκέφου-Μαδιανού, εκδ. ΕλληνικάΓράμματα: Αθήνα, σ.σ. 364-435.
- Κυριαζή, Νότα. 1999. *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Ελληνικά Γράμματα: Αθήνα.
- Λυδάκη, Άννα. 2001. *Ποιοτικές Μέθοδοι της Κοινωνικής Έρευνας*. Εκδ. Καστανιώτη: Αθήνα.
- Παπαγαρουφάλη, Ελένη. 2002. «Η συνέντευξη ως σωματική επικοινωνία των συνομιλητών και πολλών άλλων». *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 107 Α'*: 29-46.
- Στυλιανούδη, Λίλυ 2002. «Η θεραπευτική διάσταση της συνέντευξης». *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 107 Α'*: 83-94.

Συνάντηση 3^η:

Στα πλαίσια της άσκησης για την πρώτη ενότητα θα σας ζητηθεί να σχεδιάσετε και να πραγματοποιήσετε μια συνέντευξη λαμβάνοντας υπόψη σας τις έμφυλες διαστάσεις της επικοινωνίας ανάμεσα στον ερευνητή/ήτρια και τους/τις συνομιλητές/τήτριες.

Ενότητα Δεύτερη: «Επιτόπια έρευνα: Συμμετοχική παρατήρηση και φύλο»

(Διδάσκων: Παναγιώτης Πανόπουλος)

Στόχος της ενότητας αυτής είναι να παρουσιαστεί η συμμετοχική παρατήρηση, το βασικό μεθοδολογικό εργαλείο της επιτόπιας έρευνας στην ανθρωπολογία. Η μέθοδος αυτή προσεγγίζεται με αναφορά στην ιστορία της ανθρωπολογίας και ειδικότερα στη θεμελίωση της μέσα από το έργο του Μαλινόφσκι. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στο συσχετισμό της συμμετοχικής παρατήρησης με τον ανθρωπολογικό προβληματισμό για τη μελέτη του πολιτισμικά «άλλου», αλλά και του πολιτισμικά «οικείου», από τη «σκοπιά του ιθαγενούς». Στη συνέχεια, με άξονα την προβληματική για την ανθρωπολογία των γυναικών και την ανθρωπολογία των φύλων, θα εξετάσουμε ορισμένες από τις ειδικές διαστάσεις της σχέσης φύλου και ανθρωπολογικής επιτόπιας έρευνας.

Περιγραφή και βιβλιογραφία ανά συνάντηση

Τα κείμενα που σημειώνονται με αστερίσκο θα πρέπει να μελετηθούν κατά προτεραιότητα. Η ανάγνωσή τους από τους/ τις φοιτητές/ φοιτήτριες, ει δυνατόν, πριν από τις συναντήσεις θα βοηθούσε πολύ την εκπαιδευτική διαδικασία.

Συνάντηση 4^η:

Η θεμελίωση μιας ανανεωτικής ανθρωπολογικής μεθοδολογίας από τον Μαλινόφσκι. Από τους ανθρωπολόγους της πολυθρόνας στους ερευνητές πεδίου. Ηρωισμός και αντιηρωικότητα στην επιτόπια έρευνα. Η επιτόπια έρευνα ως τελετουργία διάβασης και ως μετασχηματιστική προσωπική εμπειρία. Ερευνητές και ερευνώμενοι: Σχέσεις, αποστάσεις, συγκρίσεις, διαθλάσεις. Η κατ' οίκον ανθρωπολογία και οι ιδιαιτερότητες της εθνογραφικής έρευνας «στο σπίτι».

* Geertz, Clifford. [1973]. «Από τη σκοπιά του ιθαγενούς: Για τη φύση της ανθρωπολογικής κατανόησης». Μετάφραση: Εύα Καλπουριτζή. [Δακτυλόγραφο]. Θα διανεμηθεί από τον διδάσκοντα.

* Abu-Lughod, Lila. 1986. *Veiled Sentiments: Honor and Poetry in a Bedouin Society*. Berkeley: University of California Press. Κεφάλαιο 1: "Guest and Daughter".

Rabinow, Paul. 1978. *Reflections on Fieldwork in Morocco*. Berkeley: University of California Press.

Copans, Jean. 2004 [1998]. *Η επιτόπια εθνολογική έρευνα*. Αθήνα: Gutenberg.

Geertz, Clifford. 2003 [1973]. *Η ερμηνεία των πολιτισμών*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Συνάντηση 5^η:

Άφυλες και έμφυλες επιτόπιες έρευνες. Η επιτόπια έρευνα πριν και μετά την ανθρωπολογία των γυναικών και των φύλων. Περιορισμοί και ευεργετήματα από το φύλο του ερευνητή. Άφυλοι ερευνητές, έμφυλες ερευνήτριες: Η μεθοδολογική προβληματοποίηση ενός «φυσικού» χαρακτηριστικού και οι συνέπειές της. Οι πολιτικές διαστάσεις της έμφυλης εθνογραφίας: Η ευθύνη της ερευνήτριας και η ανανέωση των πολιτικών προταγμάτων της ανθρωπολογίας. Εμπειρίες επιτόπιων ερευνητριών και ερευνητών από την Ελλάδα και τη Μεσόγειο.

* Golde, Peggy. (ed.). 1986 [1970]. *Women in the field: Anthropological Experiences*. Second Edition, Expanded and Updated. Berkeley: University of California Press. [Διαβάστε την εισαγωγή και δύο κεφάλαια της αρεσκείας σας.]

* Pina-Cabral, Joao de and John Campbell. 1992. *Europe Observed*. London: Palgrave Macmillan. (Ιδιαίτερα τα κείμενα των Stanley Brandes, Ernestine Friedl και John Campbell).

- Bell, Diane, Pat Caplan and Wazir Jahan Karim. 1993. *Gendered Fields: Women, Men and Ethnography*. London: Routledge.
- Narayan, Kirin. 1995. "Participant Observation". In *Women Writing Culture*. Behar, R. and D. A. Gordon. (eds.). Berkeley: University of California Press.
- Kisliuk, Michelle. 1997. "(Un)doing Fieldwork: Sharing Songs, Sharing Lives". In *Shadows in the Field: New Perspectives for Fieldwork in Ethnomusicology*. Barz, G. F. and T. J. Cooley. (eds.). New York: Oxford University Press.
- Kulick, Don and Margaret Wilson. 1995. *Taboo: Sex, Identity, and Erotic Subjectivity in Anthropological Fieldwork*. London: Routledge. (Ιδιαίτερα την εισαγωγή και το κείμενο της Jill Dubisch).
- Σερεμετάκη, Κ. Νάντια. 1994 [1991]. *Η τελευταία λέξη στην Ευρώπη τα άκρα: Δι-αίσθηση, θάνατος, γυναίκες*. Αθήνα: «Νέα Σύνορα»- Λιβάνη. Κεφάλαιο 1: «Πλαίσια», Ενότητα: «Ευσυνείδητη εθνογράφος».

Συνάντηση 6^η:

Πρακτική άσκηση. Ποιες ιδιαίτερες δυσκολίες θα αντιμετώπιζε ως έμφυλο υποκείμενο ένας ερευνητής ή μια ερευνήτρια κάνοντας επιτόπια έρευνα σε μια κοινωνική ομάδα όπως οι ..., σε έναν πολιτισμό σαν τους ... ή σε ανθρώπους σαν ... εμάς!

Ενότητα Τρίτη: Προσέγγιση των πηγών ή η χρήση του τεκμηρίου

(Διδάσκουσα Μαρία Σταματογιαννοπούλου)

Συνάντηση 7^η και 8^η

Τα δικαστικά αρχεία/ αρχεία καταστολής ως τεκμήρια στην ιστορία του φύλου

Farge, A. – Foucault, M. 1982. *Le desordre des familles. Lettres de cachet des Archives de la Bastille au XVIIe siècle*. Gallimard: Paris

Αβδελά Ε. 2002. «Δια λόγους τιμής». *Βία, Συναισθήματα και Αξίες στη Μετεμφυλιακή Ελλάδα*. Εκδ. Νεφέλη: Αθήνα

Stone L., 1993, *Broken Lives. Separation and Divorce in England, 1660-1857*

Greenshields, M.R., 1994, *An economy of violence in early modern France. Crime and justice*

Handman, M.-E., 1990, *Βία και πονηριά : άντρες και γυναίκες σ' ένα ελληνικό χωριό*

Συνάντηση 9^η

Στα πλαίσια αυτής της συνάντησης θα εκπονηθεί από τους φοιτητές/τήτριες σύντομη πρακτική άσκηση.

Ενότητα Τέταρτη: Ιστορική μεθοδολογία και φύλο

Διδάσκων Χάρης Εξερτζόγλου

Συναντήσεις 10^η και 11^η

Οι διαλέξεις προσφέρουν μια εισαγωγή στην ιστορική μεθοδολογία με σκοπό τη γνωριμία των φοιτητών/τριών με το πρόβλημα του παρελθόντος και τις διαδικασίες μέσα από τις οποίες οι μεταγενέστερες κοινωνίες προσεγγίζουν τις προγενέστερες. Στο πλαίσιο αυτό εξετάζονται έννοιες όπως το συμβάν, η πηγή, η πληροφορία, και κάτω από ένα πρίσμα που αναδεικνύει τη διαδραστικότητα στη σχέση παρελθόντος και παρόντος όπως αυτή διαμεσολαβείται από τη ιστοριογραφία..

Καρρ, Ε. 1974. *Τι Είναι η Ιστορία*. Εκδ. Πλανήτης: Αθήνα

Μπλόχ, Μ. 1994. *Απολογία για την Ιστορία. Το Επάγγελμα του Ιστορικού*. Εναλλακτικές Εκδόσεις: Αθήνα

Λε Γκόφ, Ζ. 1998. *Ιστορία και Μνήμη*. Εκδ. Νεφέλη: Αθήνα

Λιάκος, Α. 2000. «Για μια ποιητική της Ιστορίας», *Τα Ιστορικά* (31)

Συνάντηση 12^η:

Στα πλαίσια της τελευταίας συνάντησης θα εκπονηθεί από τους φοιτητές/τήτριες σύντομη άσκηση